

EKONOMISTA

CZASOPISMO POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2018

2

Indeks 357030
ISSN 2299-6184
Cena 49,20 zł
(w tym 23% VAT)

W numerze

MACIEJ BUKOWSKI, PIOTR KORYŚ,
CECYLIA LESZCZYŃSKA,
MACIEJ TYMIŃSKI, NIKOLAUS WOLF
**Wzrost gospodarczy ziem polskich
w okresie pierwszej globalizacji (1870–1910)**

PIOTR WÓJCIK
**Metody *quasi*-eksperymentalne
i ich zastosowanie w badaniu
wpływu historii na współczesność**

WALDEMAR FLORCZAK,
WOJCIECH GRABOWSKI
**Czy warto korzystać z porad prawnych?
Szacunki mikroekonomicznych efektów
poradnictwa prawno-obywatelskiego**

PIOTR PIENIAŻEK
**Austrian and Mainstream Economics:
How Do They Differ?**

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

1. Redakcja przyjmuje do oceny i publikacji niepublikowane wcześniej teksty o charakterze naukowym, poświęcone problematyce ekonomicznej.
2. Redakcja prosi o składanie tekstów w formie elektronicznej (dokument MS Word na CD, dyskiecie lub e-mailem) oraz 2 egzemplarzy wydruku komputerowego. Wydruk powinien być wykonany na papierze A4 z podwójnym odstępem między wierszami, zawierającymi nie więcej niż 60 znaków w wierszu oraz 30 wierszy na stronie, w objętości (łącznie z tabelami statystycznymi, rysunkami i literaturą) do 30 stron. Opracowania podzielone na części powinny zawierać śródtytuły.
3. Wraz z tekstem należy dostarczyć do Redakcji Oświadczenie Autora. Wzór oświadczenia dostępny jest na stronie www.ekonomista.info.pl
4. Do tekstu należy dołączyć streszczenie (200 słów) składające się z uzasadnienia podjętego tematu, opisu metody oraz uzyskanych wyników. Streszczenie powinno zawierać słowa kluczowe (w języku polskim, rosyjskim i angielskim).
5. Przypisy wyjaśniające tekst należy zamieszczać na dole strony, a dane bibliograficzne w tekście – przez podawanie nazwisk autorów i roku wydania dzieła, na końcu zdania w nawiasie. W bibliografii zamieszczonej na końcu tekstu (ułożonej w porządku alfabetycznym) należy podawać:
 - w odniesieniu do pozycji książkowych – nazwisko, imię (lub inicjały imion) autora, tytuł dzieła, wydawcę, miejsce i rok wydania;
 - w przypadku prac zbiorowych nazwisko redaktora naukowego podaje się po tytule dzieła;
 - w odniesieniu do artykułów z czasopism – nazwisko, imię (lub inicjały imion) autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma ujętą w cudzysłów, rok wydania i kolejny numer czasopisma;
 - w przypadku korzystania z internetu należy podać adres i datę dostępu;
 - powołując dane liczbowe należy podawać ich źródło pochodzenia (łącznie z numerem strony).
6. W przypadku gdy artykuł jest oparty na wynikach badań finansowanych w ramach programów badawczych, autorzy są proszeni o podanie źródła środków.
7. Rysunki proste, wektorowe, w czerni. Linie na wykresach i pola mogą być w szarościach – rysunki powinny być czytelne w tej postaci, bez kolorów i efektów specjalnych (np. cieni, faz, płynnych przejść, tekstur, szrafów, efektów przestrzennych). Format wektorowy PDF, EPS, ostatecznie osadzone wykresy z Excela.
8. Nazewnictwo plików – teksty: Autor_Tytuł.docx (np. Jan Kowalski_Gospodarka polska.docx); streszczenia do artykułów: Autor_Streszczenia.docx (np. Jan Kowalski_Streszczenia.docx); ewentualne dodatkowe pliki nazywamy w analogiczny sposób: (np. Jan Kowalski_rysunek01.pdf).
9. Warunkiem przyjęcia tekstu do oceny i dalszej pracy jest podanie przez autora pełnych danych adresowych wraz z numerem telefonicznym i adresem e-mail. Autorzy artykułów są również proszeni o podanie danych do notatki afiliacyjnej: tytuł naukowy oraz nazwa uczelni albo innej jednostki (tylko jedna jednostka). Dane afiliacyjne są zamieszczane w opublikowanych tekstach.
10. Opracowanie zakwalifikowane przez Komitet Redakcyjny do opublikowania na łamach „EKONOMISTY”, lecz przygotowane przez autora w sposób niezgodny z powyższymi wskazówkami, będzie odesłane z prośbą o dostosowanie jego formy do wymagań Redakcji.
11. Materiały zamieszczone w „EKONOMIŚCIE” są chronione prawem autorskim. Przedruk tekstu może nastąpić tylko za zgodą Redakcji.
12. Redakcja nie zwraca tekstów i nie wypłaca honorariów autorskich.

EKONOMISTA

CZASOPISMO
POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2018
2

<http://ekonomista.info.pl/?rok=2018&n=2>

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

POLSKIE TOWARZYSTWO
EKONOMICZNE

WYDAWNICTWO
KEY TEXT

WARSZAWA

Ekonomista 2018/2

WYDAWCY

© Copyright by POLSKA AKADEMIA NAUK KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

© Copyright by POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE

© Copyright by WYDAWNICTWO KEY TEXT

RADA PROGRAMOWA

*Marek Belka, Adam Budnikowski, Krzysztof Jajuga, Wacław Jarmołowicz,
Mieczysław Kabaj, Eugeniusz Kwiatkowski, Aleksander Łukaszewicz,
Wojciech Maciejewski, Jerzy Osiatyński, Stanisław Owsiak, Emil Panek,
Piotr Pysz, Antoni Rajkiewicz, Andrzej Sławiński, Jan Toporowski, Andrzej Wernik,
Jerzy Wilkin (przewodniczący Rady), Michał G. Woźniak*

KOMITET REDAKCYJNY

*Marek Bednarski, Andrzej Czyżewski, Bogusław Fiedor, Marian Gorynia,
Brunon Górecki, Ryszard Kokoszczyński, Joanna Kotowicz-Jawor, Barbara Liberska,
Adam Lipowski (zastępca redaktora naczelnego), Zbigniew Matkowski (sekretarz redakcji),
Elżbieta Mączyńska, Adam Noga, Marek Ratajczak, Eugeniusz Rychlewski,
Zdzisław Sadowski (redaktor naczelny), Tadeusz Smuga, Jan Solarz, Andrzej Wojtyna*

Wydanie publikacji dofinansowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Dodatkowe środki finansowe zostały pozyskane przez Komitet redakcyjny
od sponsorów, którym tą drogą składamy podziękowanie:

Uniwersytet Warszawski
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Badań Edukacyjnych
Blue Media SA

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja drukowana

Polecamy wersje elektroniczne „Ekonomisty” (e-ISSN: 2299–6184)
na stronie internetowej

www.ekonomista.info.pl

Adres Redakcji: 00–042 Warszawa, ul. Nowy Świat 49, tel. 22 55 15 416 oraz 417
<http://www.ekonomista.info.pl>, redakcja@ekonomista.info.pl

Realizacja wydawnicza

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., 01–142 Warszawa, ul. Sokołowska 9/410
tel. 22 632 11 36, tel. kom. 665 108 002

www.keytext.com.pl, wydawnictwo@keytext.com.pl

Nakład 280 egz., ark. wyd. 12,5

Spis treści

Artykuły

Maciej B U K O W S K I, Piotr K O R Y Ś, Cecylia L E S Z C Z Y Ń S K A, Maciej T Y M I Ń S K I, Nikolaus W O L F: Wzrost gospodarczy ziem polskich w okresie pierwszej globalizacji (1870–1910).....	127
Piotr W Ó J C I K: Metody <i>quasi</i> -eksperymentalne i ich zastosowanie w badaniu wpływu historii na współczesność.....	156
Waldemar F L O R C Z A K, Wojciech G R A B O W S K I: Czy warto korzystać z porad prawnych? Szacunki mikroekonomicznych efektów poradnictwa prawnego-obywatelskiego.....	185
Piotr P I E N I A Ż E K: Austrian and Mainstream Economics: How Do They Differ?.....	209

Laureaci Nagrody Nobla

Elżbieta M A C Z Y Ń S K A: Richard H. Thaler – Nobel z ekonomii – 2017 r. Ekonomia z życia wzięta.....	239
---	-----

Komunikaty

Marian G O R Y N I A: Informacja w sprawie przygotowań do X Kongresu Ekonomistów Polskich.....	253
--	-----

Recenzje i omówienia

<i>Kapitalizm. Fakty i iluzje</i> , red. Andrzej Kondratowicz (rec. Henryk Ćwikliński) ...	258
--	-----

*

Dwumiesięcznik „*Ekonomista*” publikuje oryginalne teksty naukowe w języku polskim i angielskim poświęcone problematyce ekonomicznej. Wszystkie nadesłane teksty zgodne z profilem pisma i jego standardami redakcyjnymi są oceniane przez recenzentów w procedurze *double-blind* i zatwierdzane do druku przez Komitet Redakcyjny.

Czasopismo „*Ekonomista*” jest indeksowane w Scopus Journal List, Scimago Country Rank i ICI Journals Masters List (Index Copernicus International). Każdy artykuł zawiera streszczenie w języku polskim, angielskim i rosyjskim (wraz ze słowami kluczowymi i kodami JEL), dostępne na stronie redakcyjnej czasopisma i reprodukowane w polskiej bazie bibliograficznej BazEkon. Anglojęzyczne streszczenia są także zawarte w międzynarodowych bazach bibliograficznych Scopus i CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Otwarty dostęp do pełnych tekstów artykułów z zasobów archiwalnych oraz wybranych artykułów z wydań bieżących jest możliwy na stronie redakcyjnej (www.ekonomista.info.pl).

Zgodnie z decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 czerwca 2016 r. za publikację zamieszczaną w „*Ekonomiście*” przyznaje się 14 pkt.

Contents

Articles

Maciej B U K O W S K I, Piotr K O R Y Ś, Cecylia L E S Z C Z Y Ń S K A, Maciej T Y M I Ń S K I, Nikolaus W O L F: Economic Growth of Polish Territories in the Period of First Globalization (1870–1910)	127
Piotr W Ó J C I K: Quasi-experimental Methods and Their Use in Analysing the Influence of History on Contemporary Economies	156
Waldemar F L O R C Z A K, Wojciech G R A B O W S K I: Does It Pay to Take Legal Advice? Estimates of Microeconomic Effects of Non-commercial Legal Advice	185
Piotr P I E N I A Ż E K: Austrian and Mainstream Economics – How Do They Differ?	209

Nobel Prize laureates

Elżbieta M A Ć C Z Y Ń S K A: Richard H. Thaler – Nobel Prize in Economics, 2017: True-Life Economics	239
---	-----

Announcements

Marian G O R Y N I A: Information on the Preparations for the X Congress of Polish Economists	253
---	-----

Book reviews

A. Kondratowicz (ed.), <i>Kapitalizm. Fakty i iluzje (Capitalism. Facts and Illusions)</i> (rev. Henryk Ćwikliński)	258
---	-----

*

Bimonthly “*Ekonomista*” publishes original scientific texts written in Polish and English devoted to economic problems. All the received texts consistent with journal profile and its editorial standards are subject to double-blind peer reviews and must be accepted by the Editorial Committee.

Journal “*Ekonomista*” is included in the Scopus Journal List and ICI Journals Master List (Index Copernicus International) and covered by the Scimago Journal Rank. Each article includes an abstract in Polish, English and Russian (together with key words and JEL codes), which are available on the editorial page and are reproduced in the Polish bibliographical base BazEkon. English language abstracts are also reproduced in some international bibliographical bases, such as Scopus and CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Open access to full texts of articles contained in archival resources and selected articles published in current issues is also possible through the editorial page (www.ekonomista.info.pl).

According to the decision of the Minister of Science and Higher Education of 3 July 2016, research papers published in “*Ekonomista*” are given 14 scores.

Содержание

Статьи

Мачей Б У К О В С К И, Петр К О Р Ы С Ь, Цецилия Л Е Щ И Н С К А, Мачей Т Ы М И Н Ь С К И, Николаус В О Л Ь Ф: Экономический рост на польских землях в период первой глобализации (1870–1910)	127
Петр В У Й Ц И К: Квазиэкспериментальные методы и их применение в исследованиях влияния истории на современную экономику	156
Вальдемар Ф Л О Р Ч А К, Войцех Г Р А Б О В С К И: Стоит ли пользоваться советами юристов? Оценка микроэкономических эффектов юридического и гражданского консалтинга	185
Петр П Е Н И О Н Ж Е К: Австрийская школа и экономический мейнстрим: в чем их различие?	209

Лауреаты Нобелевской Премии

Эльжбета М О Н Ч И Н Ь С К А: Ричард Х. Талер – Нобелевская премия по экономике за 2017 год: Экономика как реальная жизнь	239
---	-----

Сообщения

Мариан Г О Р Ы Н Я: Информация относительно подготовки к X Конгрессу польских экономистов	253
---	-----

Рецензии и обзоры

<i>Капитализм. Факты и иллюзии</i> , ред. А. Кондратович (рец. Хенрик Цвиклиньски) .	258
--	-----

*

Журнал «Экономист» выходит раз в два месяца. В нем содержатся научные тексты по вопросам экономики на польском и английском языке. Все присланные в редакцию тексты, которые соответствуют профилю журнала и его редакционным стандартам, оцениваются рецензентами по процедуре double-blind и утверждаются к печати Редакционным Комитетом.

Журнал «Экономист» индексируется в Scopus Journal List, Scimago Country Rank и ICI Journals Masters List (Index Copernicus International). Каждая статья сопровождается резюме на польском, английском и русском языках, к которым прилагаются ключевые слова и коды JEL. Резюме помещены на редакционном сайте журнала и в польской библиографической базе BazEkon. Англоязычные резюме доступны также в международных библиографических базах Scopus и CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Полные тексты статей из архивной базы и избранные статьи из текущих выпусков находятся в открытом доступе на редакционном сайте (www.ekonomista.info.pl).

Согласно постановлению Министерства науки и высшего образования от 3 июня 2016 года за публикацию в журнале «Экономист» присваивается 14 пунктов.

MACIEJ BUKOWSKI*, PIOTR KORYŚ**,
CECYLIA LESZCZYŃSKA***,
MACIEJ TYMIŃSKI****, NIKOLAUS WOLF*****

Wzrost gospodarczy ziem polskich w okresie pierwszej globalizacji (1870–1910)¹

Wstęp

Wśród ekonomistów i historyków gospodarczych panuje powszechna zgoda, że okres pierwszej globalizacji (1870–1910) był jednym z najbardziej dynamicznych w historii gospodarki światowej. Był to czas szybkiego uprzemysłowienia, które dokonywało się zarówno w najwyżej rozwiniętych krajach, jak Anglia, jak i w regionach pozostających do tej pory peryferiami gospodarczymi Europy, od Niemiec po Rosję i od Hiszpanii po Skandynawię. Towarzyszyły mu masowe migracje ludności, szybki rozwój sieci transportowej, imponujący wzrost wymiany międzynarodowej oraz szybki wzrost PKB. Procesy te dotyczyły wielu regionów świata, ale w największym stopniu objęły kontynent europejski.

W ostatnich latach problem wzrostu (czy szerzej rozwoju) gospodarczego w drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. stał się przedmiotem ożywionej dyskusji wśród historyków gospodarczych. W badaniach analizowano dynamikę gospodarek poszczególnych państw, regionów oraz świata w okresie nowoczesnego wzrostu gospodarczego, a w szczególności w czasie pierwszej

* Dr Maciej Bukowski – Katedra Historii Gospodarczej, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski; e-mail: mbukowski@wne.uw.edu.pl

** Dr Piotr Koryś – Katedra Historii Gospodarczej, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski; e-mail: pkorys@wne.uw.edu.pl

*** Dr hab. Cecylia Leszczyńska – Katedra Historii Gospodarczej, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski; e-mail: cleszczynska@wne.uw.edu.pl

**** Dr hab. Maciej Tymiński – Katedra Historii Gospodarczej, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Warszawski; e-mail: mtyminski@wne.uw.edu.pl

***** Prof. dr Nikolaus Wolf – Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät, Humboldt-Universität zu Berlin; e-mail: nikolaus.wolf@wiwi.hu-berlin.de

¹ Realizację prezentowanych badań umożliwiło wsparcie finansowe NCN w ramach grantu: nr 2012/07/B/HS4/00451 realizowanego na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

globalizacji (Epstein, Howlett, Schulze 2003; Findley, O'Rourke 2007; Frieden 2006; Landes 1998; O'Rourke, Williamson 2000; Osterhammel, Petersson 2003). Jednym z głównych tematów w tych dyskusjach była kwestia rozejścia się dróg rozwoju szybko rosnących gospodarek Zachodu i reszty świata (tzw. *Great Divergence*) (Pomeranz 2000; Broadberry 2013). W ostatnich latach zaczęto analizować przyczyny rozejścia się ścieżek rozwoju gospodarek basenu Morza Północnego oraz pozostałych regionów kontynentu (De Pleijt, van Zanden; Malinowski 2016)². Te dyskusje i analizy miały na celu lepsze zrozumienie mechanizmów pozwalających znaleźć odpowiedź na pytanie, dlaczego w tym okresie niektóre regiony weszły na ścieżkę szybkiego rozwoju, podczas gdy inne pozostawały zacofane.

Historycy starali się również opracować wiarygodne metody mierzenia dynamiki wzrostu gospodarek, co pozwoliłoby na przeprowadzenie badań porównawczych trajektorii wzrostu w różnych krajach czy regionach. W wyniku tych starań analizom porównawczym poddano wzrost gospodarczy nie tylko krajów należących do grupy najwyżej rozwiniętych, lecz także zapóźnionych z obszarów gospodarczych peryferii: Azji czy śródziemnomorskich peryferii Europy.

Na tym tle Polska (czy szerzej – cały region Europy Środkowo-Wschodniej) jest wciąż „białą plamą”, która nie została poddana wystarczająco uważnej analizie. W starszych opracowaniach obszar Polski (czy całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej) był opisywany jako peryferie gospodarcze Europy, jednak konstatacja ta nie była poparta solidnymi badaniami ilościowymi (Berend, Ránki 1990; Berend 2003; Gerschenkron 1962; Kochanowicz 2006). W nowszych opracowaniach wskazywano, że dynamika uprzemysłowienia i urbanizacji w krajach należących do europejskich peryferii pozwala mówić o stopniowym doganianiu przez nie (*catching-up process*) wysoko rozwiniętych gospodarczo krajów Zachodu (Bénétrix, O'Rourke, Williamson 2012; Broadberry, Klein 2011; Malanima 2010). Konkluzję tę można odnosić także do ziem polskich przełomu XIX i XX w. Jednakże z uwagi na brak dobrze udokumentowanych szacunków rozmiarów gospodarki (mierzonej PKB) jest to raczej dobrze umotywowane spostrzeżenie niż solidnie zweryfikowane twierdzenie³.

Kwestia rekonstrukcji wzrostu gospodarczego ziem polskich w ujęciu kwantytatywnym w trakcie pierwszej globalizacji do tej pory rzadko była podejmowana przez badaczy, z tego też względu brak jest pełnej wiedzy na temat poziomu i dynamiki polskiego PKB w tamtym okresie. Prób oszacowań historycznego wzrostu gospodarczego w XIX w. podejmował się jedynie J. Topolski (Topolski 1977), a na podstawie jego ustaleń szacunkowe wielkości PKB obliczyli A. i G. Wójtowiczowie (Wójtowicz 2006; Wójtowicz, Wójtowicz 2009). Istnieją też oszacowania przygotowane przez A. Maddisona na podstawie oszacowań Gooda i Ma (Good, Ma 1999), ale są one mało wiarygodne. Inne znane szacunki odnoszą się jedynie

² Ważnym wkładem w dyskusję o rozejściu się dróg rozwoju w Europie i miejsca Polski w tym procesie jest praca M. Malinowskiego (Malinowski 2016).

³ Próba opisanania rozwoju Polski w kontekście przemian gospodarczych w Europie jest analiza N. Wolfa (Wolf 2009).

- Piątkowski M., *Poland's New Golden Age: Shifting from Europe's Periphery to Its Center*, World Bank Policy Research Working Paper, Working Paper Series 2013, nr 6639.
- Pietrzak-Pawłowska I., *Przezwrot przemysłowy i warunki kapitalistycznej industrializacji na ziemiach polskich do 1918 r.*, w: *Uprzemysłowienie ziem polskich w XIX i XX wieku. Studia i materiały*, red. I. Pietrzak-Pawłowska, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.
- Pomeranz K., *The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy*, Princeton University Press, Princeton 2000.
- Puś W., *Rozwój przemysłu w Królestwie Polskim 1870–1914*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1997.
- Puś W., *Statystyka przemysłu Królestwa Polskiego w latach 1879–1913. Materiały źródłowe*, Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014.
- Schulze M.S., *Regional Income Dispersion and Market Potential in the Late Nineteenth Century Habsburg Empire*, London School of Economics, Working Paper 106, London 2007.
- Topolski J., *Gospodarka polska a europejska w XVI–XVIII wieku*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1977.
- Wójtowicz A., Wójtowicz G., *Dlaczego nie jesteśmy bogaci. Dystans gospodarki polskiej do zachodnioeuropejskiej*, CeDeWu Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2009.
- Wójtowicz G., *Trendy i ewolucja. Dzieje gospodarcze ziem polskich*, Twigger, Warszawa 2006.
- Wolf N., Kopsidis M., *Agricultural Productivity across Prussia during the Industrial Revolution: A Thuenen Perspective*, „Journal of Economic History” 2012, nr 72.
- Wolf N., *Local Comparative Advantage: Agriculture and Economic Development in Poland, 1870–1973*, w: *Agriculture and Economic Development in Europe since 1870*, red. P. Lains, V. Pinilla, Routledge, London 2009, s. 255–285.

WZROST GOSPODARCZY ZIEM POLSKICH W OKRESIE PIERWSZEJ GLOBALIZACJI (1870–1910)

Streszczenie

Wzrost gospodarczy różnych państw w latach 1870–1910 był przedmiotem licznych badań ilościowych. Jeśli idzie o ziemie polskie, dysponujemy dwoma szacunkami poziomu PKB *per capita*, których jednak nie można uznać za w pełni wiarygodne. Należy zaznaczyć, że takie szacunki wiążą się z poważnymi trudnościami co do metodologii i źródeł danych. W tym przypadku szczególnym problemem jest też podział terytorium państwa polskiego w badanym okresie na trzy części anektowane przez zaborców: Prusy, Rosję i Austrię. W niniejszym artykule autorzy przedstawiają własny szacunek PKB *per capita* w latach 1870–1910 dla ziem polskich (w obecnych granicach) oraz dla poszczególnych dzielnic zaborczych i porównanie z PKB *per capita* wybranych państw. Na potrzeby szacunku zbudowano model ekonometryczny i wykorzystano historyczne dane statystyczne. Uzyskane wyniki pokazują, że najwyższy PKB *per capita* miały tereny należące do Prus, a najszybciej rozwijało się Królestwo Kongresowe administrowane przez Cesarstwo Rosyjskie. Średni poziom PKB *per capita* w obecnych granicach Polski w 1910 r. stanowił 55% średniej państw Europy Zachodniej i 38% Stanów Zjednoczonych AP. Relacja ta była podobna jak w czasach obecnych (około 2010 r. stanowiło to

odpowiednio prawie 50% i 35%), co oznacza, że sto lat temu dystans Polski mierzony PKB *per capita* względem najwyższej rozwiniętych państw nie był większy aniżeli w czasach współczesnych.

Słowa kluczowe: rozwój gospodarczy, rozwój regionalny, PKB, historia gospodarcza, Polska, XIX wiek

Kody JEL: N13, O11, O52

ECONOMIC GROWTH OF POLISH TERRITORIES IN THE PERIOD OF FIRST GLOBALIZATION (1870–1910)

Summary

Economic growth of various countries in the period between 1870 and 1910 has been analysed in many quantitative studies. For the Polish territories there are two estimates of GDP *per capita*, which however cannot be treated as fully reliable. It should be noted that such estimates give rise to serious difficulties regarding methodology and data sources. In this case, a special problem is posed by the partition of Poland in the analyzed period into three regions annexed by Prussia, Russia and Austria. In this article, the authors present estimates of GDP *per capita* for Polish territories (in contemporary borders) and for the three occupied regions in the period 1870–1910 and compare them with the same indicator for some other states. The estimates are based on an econometric model using historical statistical data. The results indicate that the highest level of GDP *per capita* was noted in the areas included in Prussia; but the most rapid economic growth was observed in the Kingdom of Poland, administered by the Russian Empire. In 1910, the average level of GDP *per capita* within the current Poland's borders represented 55% of the average level of the same indicator in Western Europe and 33% as compared with the United States. This relation was similar as today (about 2010, the respective indicators were 50% and 35%). This means that hundred years ago, Poland's distance to the most developed countries, measured by GDP *per capita*, was not larger than in contemporary times.

Key words: economic development, regional development, GDP, Poland, XIX century

Kody JEL: N13, O11, O52

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ НА ПОЛЬСКИХ ЗЕМЛЯХ В ПЕРИОД ПЕРВОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ (1870–1910)

Резюме

Экономический рост различных государств в период 1870–1910 гг. был предметом многочисленных количественных исследований. В случае польских земель мы располагаем двумя оценками уровня ВВП *per capita*, которые, однако, нельзя признать вполне достоверными. Следует отметить, что такие оценки связаны с серьезными трудностями, касающимися методологии и источников данных. В случае с Польшей особой проблемой является то, что в исследуемый период польские земли были разделены на три части,

принадлежащие Пруссии, России и Австрии. В настоящей статье авторы представляют собственную оценку ВВП per capita в 1870–1910 гг. для польских земель в их нынешних границах, а также для отдельных частей до обретения независимости и сравнение с ВВП per capita некоторых избранных государств. Для проведения оценки была построена эконометрическая модель и использованы исторические статистические данные. Полученные результаты показывают, что самый высокий ВВП per capita имели территории, принадлежащие Пруссии, а наиболее быстрыми темпами развивалось Царство Польское, находящееся в Российской империи. Средний уровень ВВП per capita в нынешних границах Польши в 1910 г. составлял 55% от средней государств Западной Европы и 38% Соединенных Штатов. Это соотношение похоже на существующее в настоящее время (около 2010 года оно составляло соответственно около 50% и 35%), что означает, что сто лет тому назад отставание Польши, измеряемое ВВП per capita по отношению к наиболее развитым государствам, было примерно на том же уровне, что сейчас.

Ключевые слова: экономическое развитие, региональное развитие, ВВП, экономическая история, Польша, XIX век

Коды JEL: N13, O11, O52

PIOTR WÓJCIK*

Metody *quasi*-eksperymentalne i ich zastosowanie w badaniu wpływu historii na współczesność¹

Wprowadzenie

Ekonomiści od zawsze próbują odpowiedzieć na pytanie, dlaczego niektóre kraje czy regiony są bogatsze lub biedniejsze od innych. W drugiej połowie XX w. wiele modeli teoretycznych i analiz empirycznych dotyczących wzrostu gospodarczego poświęcono poszukiwaniu jego determinant. Liczne badania empiryczne pokazują, że czynniki geograficzne, takie jak szerokość geograficzna czy klimat, są istotnie powiązane z poziomem zamożności krajów i regionów, jednak interpretacja tej zależności nie jest jednoznaczna. Wielu badaczy wskazuje, że relacja ta nie ma charakteru bezpośredniego, ale jest skutkiem uwarunkowań historycznych – wpływu początkowych (odległych w czasie) warunków geograficznych na przestrzenne zróżnicowanie cech kulturowych, kapitału ludzkiego, kapitału społecznego, instytucji czy technologii, mających bezpośredni wpływ na poziom dochodu i produktywność w długim okresie (patrz np. Acemoglu 2005; Galor 2005, 2011).

W ciągu ostatnich piętnastu lat pojawiło się wiele opracowań, które koncentrują się na badaniu fundamentalnych czynników wpływających na bieżące zróżnicowanie zamożności krajów i regionów, ale mających swoje źródła w odległej czasem przeszłości, czyli historycznych wydarzeń lub instytucji (interesujący przegląd badań historycznych można znaleźć np. w: Nunn (2014)). Powstaje pytanie, jak daleko w przeszłość powinniśmy sięgać próbując zrozumieć źródła współczesnych zróżnicowań (Comin i in. 2010; Spolaore, Wacziarg 2013). W jaki sposób te odległe w czasie czynniki geograficzne czy historyczne determinują dzisiejsze różnice w wartościach wskaźników społeczno-ekonomicznych?

* Dr Piotr Wójcik – Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych; e-mail: pwojcik@wne.uw.edu.pl

¹ Niniejsza praca została wykonana w ramach projektu „Historyczne podziały terytorialne i instytucjonalne a osiągnięcia edukacyjne. Podejście interdyscyplinarne”, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki (2014/14/E/HS4/00089).

Jednym z najistotniejszych wydarzeń historycznych, które zdaniem wielu badaczy wpłynęły na długookresowy wzrost gospodarczy była kolonizacja odległych terytoriów przez mieszkańców krajów europejskich (m.in. Feyrer, Sacerdote 2009; Bruhn, Gallego 2012; Easterly, Levine 2016). Wśród innych ważnych wydarzeń z odległej historii rozważano m.in.: handel niewolnikami z Afryki, średniowieczny handel dalekomorski, protestancką reformację, rewolucję francuską, rewolucję meksykańską, zastosowanie pług w rolnictwie, wynalezienie prasy drukarskiej, rewolucję neolityczną czy różne katastrofy przyrodnicze (patrz np. Nunn 2014).

Badanie wpływu historii na współczesność nie musi dotyczyć wyjaśniania aktualnego zróżnicowania wskaźników społeczno-ekonomicznych, ale także np. preferencji wyborczych (Gerber i in. 2011; Eggers i in. 2014). W pojawiających się w ostatnich latach badaniach dla Polski analizowany jest głównie wpływ uwarunkowań historycznych, powiązanych z trwającymi przez ponad stulecie zaborami ziem polskich przez trzy imperia, na współczesne zróżnicowanie wskaźników społeczno-ekonomicznych (np. Zarycki 2007; Bukowski 2015; Grosfeld, Zhuravskaya 2015; Wysokińska 2015; Becker i in. 2016).

Wiele badań empirycznych tropiących wpływ historii na współczesność obejmuje analizę unikalnych danych dotyczących historycznych charakterystyk wybranych obszarów geograficznych. Często stosowanym podejściem jest wnioskowanie na poziomie mikro, polegające na analizie zróżnicowania badanego zjawiska w pobliżu aktualnych lub historycznych granic administracyjnych. Zwykle w takim przypadku stosowane są specyficzne *quasi*-eksperymentalne metody badawcze. Metodologia jest w tym przypadku podobna do wykorzystywanej w badaniach ewaluacyjnych, w których ocenie podlega efektywność wdrażanych programów, polityk czy interwencji. Badania te, nazywane *quasi*-eksperymentalnymi albo naturalnymi eksperymentami, polegają na porównaniu pod względem wybranej miary efektywności grupy jednostek objętych programem czy interwencją z odpowiednio dobraną grupą kontrolną. Jedynym czynnikiem, który różnicuje obie grupy, jest udział (lub nie) w ocenianym programie. Jednak w *quasi*-eksperymentach, w odróżnieniu od standardowych eksperymentów, podział badanych jednostek na grupę objętą specjalnym traktowaniem i grupę kontrolną jest nielosowy – przeprowadzający badanie nie ma ten podział wpływu. Z tego względu wymagają one zastosowania odpowiedniej metodologii korygującej te różnice, zwykle z wykorzystaniem dodatkowych zmiennych kontrolnych. W przypadku analiz tropiących wpływ historii na obecne zróżnicowanie zjawiska społeczno-gospodarczego czynnikiem, który różnicuje dwie porównywane grupy może być położenie po jednej lub drugiej stronie historycznej granicy.

Metody stosowane w tego typu ewaluacjach obejmują podejście polegające na dopasowywaniu obserwacji z dwóch różnych grup poprzez analizę podobieństwa wybranych charakterystyk (*matching*, *propensity score matching*), wykorzystanie zmiennych instrumentalnych (*instrumental variables*) czy nieciągłej regresji (*regression discontinuity*). „Ewaluacje” historyczne nie wykorzystują metody „przed versus po” (*before vs. after*) i jej rozszerzenia, jakim jest metoda nazwana różnicą w różnicach (*difference-in-difference*), które wymagają zaobserwowania dla anali-

- Spolaore E., Wacziarg R., *How Deep are the Roots of Economic Development?*, „Journal of Economic Literature” 2013, nr 51(2).
- Strawiński P., *Propensity Score Matching. Własności małopróbkowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014.
- Thistlethwaite D.L., Campbell D.T., *Regression-discontinuity Analysis: an Alternative to the Ex Post Facto Experiment*, „Journal of Educational Psychology” 1960, nr 51(6).
- Trochim W., *Research Design for Program Evaluation: The Regression-discontinuity Approach*, Sage, Beverly Hills, CA 1984.
- Trochim W., *Regression-discontinuity Design*, w: *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, red. N.J. Smelser, P.B. Baltes, North-Holland, Amsterdam 2001, tom 19.
- Trzciński R., *Wykorzystanie techniki propensity score matching w badaniach ewaluacyjnych*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości 2009.
- Wald A., *The Fitting of Straight Lines if Both Variables are Subject to Error*, „Annals of Mathematical Statistics” 1940, nr 11.
- Wong V.C., Steiner P., Cook T.D., *Analyzing Regression-discontinuity Designs with Multiple Assignment Variables: a Comparative Study of Four Estimation Methods*, „Journal of Educational and Behavioral Statistics” 2013, nr 38(2).
- Wysokińska A., *Invisible Wall. Role of Institutions and Culture in Long Term Development. Natural Experiment*, „CEP Labour Market Workshop Series”, LSE, London 2015.
- Zarycki T., *History and Regional Development: a Controversy over the „Right” Interpretation of the Role of History in the Development of the Polish Regions*, „Geoforum” 2007, nr 38(3).

METODY QUASI-EKSPERYMENTALNE I ICH ZASTOSOWANIE W BADANIU WPLYWU HISTORII NA WSPÓŁCZESNOŚĆ

Streszczenie

Celem artykułu jest omówienie sposobów empirycznego weryfikowania wpływu odległej historii na współczesne zróżnicowanie wskaźników społeczno-gospodarczych w różnych regionach i krajach. Metodologia jest w tym przypadku podobna do wykorzystywanej w badaniach ewaluacyjnych, nazywanych też *quasi*-eksperymentalnymi albo naturalnymi eksperymentami. Polegają one na porównaniu pod względem wybranej miary efektywności grupy jednostek objętych analizowanym programem czy interwencją z odpowiednio dobraną grupą kontrolną. Jedynym czynnikiem, który różnicuje obie grupy, jest udział (lub brak udziału) w ocenianym programie. Czynnikiem, który różnicuje dwie porównywane grupy, może być też położenie po jednej lub drugiej stronie historycznej granicy. W artykule omówiono różne metody *quasi*-eksperymentalne, w tym łączenie badanych jednostek w pary, wykorzystanie zmiennych instrumentalnych oraz nieciągłą regresję. Autor ocenia zalety i wady tych metod. Druga część artykułu zawiera przegląd badań empirycznych wykorzystujących omówione metody do badania wpływu historii na współczesne gospodarki.

Słowa kluczowe: eksperymenty historyczne, metody *quasi*-eksperymentalne, nieciągła regresja, analizy przestrzenne

JEL: C21, B23

QUASI-EXPERIMENTAL METHODS AND THEIR USE IN ANALYSING THE INFLUENCE OF HISTORY ON CONTEMPORARY ECONOMIES

Summary

The aim of this article is to discuss the ways of empirical verification of the impact of a distant history on the contemporary differences of socioeconomic indicators in various regions and states. The methods used in such research are similar to those employed in quasi-experimental research, or natural experiments. They consist in comparing the group covered by the analysed program or intervention with properly selected control group. The only factor differentiating both groups is their participation or non-participation in the evaluated program, or their localization on opposite sides of historical borders. The article presents quasi-experimental methods, including the use of instrumental variables, matching similar units, and discontinuous regression. The author is assessing the virtues and drawbacks of these methods. The last part of the article includes a review of empirical studies using the discussed methods in analysing the impact of history on contemporary economies.

Key words: historical experiments, quasi-experimental methods, discontinuous regression, spacial analysis

JEL: C21, B23

КВАЗИЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ В ИССЛЕДОВАНИИ ВЛИЯНИЯ ИСТОРИИ НА СОВРЕМЕННУЮ ЭКОНОМИКУ

Резюме

Целью статьи является рассмотрение способов эмпирической проверки влияния истории на современную дифференциацию социально-экономических показателей в разных регионах и странах. В этом случае методология похожа на ту, которая используется в эволюционных исследованиях, называемых также квазиэкспериментальными или естественными экспериментами. Они состоят в сравнении с разных точек зрения эффективности группы единиц, охваченных данной программой или интервенцией, с контрольной группой, подобранной соответствующим образом. Единственным фактором, который различает обе группы, является участие (или отсутствие участия) в анализируемой программе. Фактором, который различает две сопоставляемые группы, может быть их положение по одну или по другую сторону исторической границы. В статье рассмотрены различные квазиэкспериментальные методы, в том числе объединение исследуемых единиц в пары, использование инструментальных переменных, а также непостоянная регрессия. Автор оценивает достоинства и недостатки этих методов. Вторая часть статьи содержит обзор эмпирических исследований, использующих рассмотренные методы для исследования влияния истории на современную экономику.

Ключевые слова: исторические эксперименты, квазиэкспериментальные методы, непостоянная регрессия, пространственный анализ

JEL: C21, B23

WALDEMAR FLORCZAK*
WOJCIECH GRABOWSKI**

Czy warto korzystać z porad prawnych? Szacunki mikroekonomicznych efektów poradnictwa prawno-obywatelskiego¹

Wprowadzenie

Fachowa pomoc prawna przynosi wiele korzyści. Niektóre z nich, np. związane z utrwalaniem praworządności i norm społecznych, nie poddają się kwantyfikacji, podczas gdy wiele innych ma wymierny, ekonomiczny charakter. Te ostatnie dotyczą m.in. kosztów indywidualnych i społecznych, które powstają w następstwie nierozwiązania problemów prawnych lub ich eskalacji, a także wyboru nieefektywnych sposobów postępowania przez osoby doświadczające problemów prawnych (Florczak 2018). Tym samym problematyka pomocy prawnej i porad prawnych ma wyraźny wymiar ekonomiczny, nie tylko w kontekście makro, związanym m.in. z funkcjonowaniem nieodpłatnego systemu pomocy prawnej, lecz także w płaszczyźnie mikroekonomicznej w postaci oczekiwanych korzyści indywidualnych.

Dotychczasowe badania nad indywidualnymi korzyściami z poradnictwa prawnego (np. Abel, Vignola 2010) bazowały na próbach celowych, nierandomizowanych. Wnioski płynące z takich badań są jednoznaczne – beneficjenci sprofilowanej pomocy prawnej uzyskują wymierne korzyści osobiste, które mogą być wyrażone bezpośrednio w ekwiwalencie pieniężnym lub poprawiają warunki bytowe/życiowe osób, którym pomoc została udzielona. Nigdzie nie podjęto jednak próby generalizacji owych wniosków, co możliwe byłoby jedynie w warunkach próby randomizowanej. Tym samym kwestia, na ile konkluzje płynące z badań sprofilowanych mogą być uogólnione na całą populację, wciąż pozostaje otwarta.

* Dr hab. Waldemar Florczak, prof. UJ, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Ekonomii, Finansów i Zarządzania; e-mail: waldemar.florczak@uj.edu.pl

** Dr Wojciech Grabowski, Uniwersytet Łódzki, Instytut Ekonometrii; e-mail: wojciech.grabowski@uni.lodz.pl

¹ Opracowanie powstało w ramach realizacji grantu NCN nr 2012/07/B/HS4/02994.

Wystąpienie problemu prawnego stanowi jeden z niezliczonych przejawów funkcjonowania jednostki w społeczeństwie i – tak jak inne wymiary życia – w dużym stopniu zależy od jej cech osobniczych i otoczenia społecznego (Florczak, Grabowski 2018). W przypadku zaistnienia problemu prawnego osoby go doświadczające stoją przed wyborem sposobu reakcji nań, który może przybrać jedną z trzech postaci (Kritzer 2008; Florczak 2016):

- 1) zaniechanie wszelkich działań lub próby rozwiązania problemu jedynie w drodze nieformalnych starań własnych lub zaciągnięcia informacji/porady na gruncie prywatnym i niezinstytucjonalizowanym;
- 2) udanie się po informację/poradę prawną do odpowiedniej instytucji, gdzie usługę taką otrzymuje się nieodpłatnie;
- 3) uzyskanie komercyjnej informacji/porady prawnej poprzez wizytę w kancelarii adwokackiej lub radcowskiej².

Każdy z ww. sposobów reakcji na pojawienie się problemu jest zróżnicowany ze względu na wielkość poniesionego wysiłku ze strony osoby go doświadczającej – od braku reakcji i tym samym „zerowego wysiłku”, poprzez zadanie sobie trudu udania się do instytucji, w której poradę można uzyskać nieodpłatnie, co jednak wiąże się z poniesieniem kosztu alternatywnego³, aż po konieczność uiszczenia opłaty za poradę komercyjną. Fakt, iż w praktyce mamy do czynienia ze wszystkimi tymi postawami, świadczy z jednej strony o zróżnicowanej percepcji korzyści wynikających z uzyskania (lub zaniechania) pomocy w jednym z ww. źródeł, z drugiej zaś *implicite* o zróżnicowaniu owych korzyści. Gdyby bowiem faktyczne zróżnicowanie korzyści nie miało miejsca, wówczas – przyjmując kluczowe założenie analiz mikroekonomicznych o racjonalności postępowania ludzkiego – również nie obserwowano by zróżnicowania reakcji ludzkich na zaistnienie problemu prawnego.

Spostrzeżenie powyższe stanowi teoretyczny fundament niniejszego badania, w którym podjęto próbę empirycznego pomiaru skali indywidualnych korzyści wynikających z poradnictwa prawnego. W tym celu wykorzystano poszerzone równanie dochodów Mincera (np. Heckman in. 2003; Florczak 2008), którego parametry oszacowano przy użyciu reprezentatywnych danych mikroekonomicznych uzyskanych na podstawie ogólnopolskiego badania ankietowego beneficjentów i usługodawców, przeprowadzonego przez Instytut Spraw Publicznych w Warszawie w 2012 r.

Wybór poszerzonego równania dochodów Mincera jako narzędzia analitycznego służącego – ze względu na specyfikę dostępnych danych – realizacji zamierzonych celów badawczych wydaje się decyzją najtrafniejszą. Pomimo wskazywania na pewne słabości tego narzędzia (np. Heckman, Lochner, Todd 2003), wciąż pozostaje ono najważniejszą konstrukcją teoretyczną służącą kwantyfikacji różnorodnych czynników poziomu mikroekonomicznego, wpływających na wysokość

² W dalszej części rozważań przypadek, w którym osoba mająca problem prawny korzysta jednocześnie z pomocy niekomercyjnej i komercyjnej, przypisany zostanie do trzeciej spośród ww. opcji reakcji na zaistnienie problemu.

³ Np. koszt przemieszczenia się czy czasu poświęconego na poszukiwanie stosownego rozwiązania.

- Strawiński P., *Krzyżowe porównanie danych o wynagrodzeniach z polskich badań przekrojowych*, „Bank i Kredyt” 2015, nr 5.
- Veradi V., Croux C., *Robust Regression in STATA*, „Stata Journal” 2009, nr 9.
- Winczorek J., *Przegląd literatury na temat dostępności i korzystania z pomocy prawnej*, INPRIS, 2015 (http://www.inpris.pl/fileadmin/user_upload/documents/pomoc_prawna/Przegl%C3%84%E2%80%A6d_literatury_na_temat_dost%C3%84%E2%84%A2pno%C4%B9%E2%80%BAci_i_korzystania_z_pomocy_prawnej.pdf).

CZY WARTO KORZYSTAĆ Z PORAD PRAWNYCH? SZACUNKI MIKROEKONOMICZNYCH EFEKTÓW PORADNICTWA PRAWNO-OBYWATELSKIEGO

Streszczenie

W artykule podjęto próbę empirycznego pomiaru indywidualnych korzyści wynikających z bezpłatnego poradnictwa prawnego oferowanego przez różne instytucje niekomercyjne. W tym celu wykorzystano poszerzone równanie dochodów Mincera, którego parametry oszacowano przy użyciu reprezentatywnych mikroekonomicznych danych ankietowych dla Polski. Podsumowując wyniki badania należy stwierdzić, iż odpowiedź na sformułowane w jego tytule pytanie jest jednoznacznie afirmatywna. Pozostawienie spraw własnemu biegowi w przypadku wystąpienia problemu prawnego powoduje pogorszenie sytuacji materialnej osoby go doświadczającej, a przyjęcie postawy aktywnej i szukanie pomocy prawnej neutralizuje lub przynajmniej łagodzi negatywne następstwa. Decyzja dotycząca wyboru usługodawcy może wynikać z racjonalnych przesłanek ekonomicznych, gdyż wyższej efektywności porad komercyjnych towarzyszą wyższe koszty ich uzyskania. Świadczy to również o celowości zachowania obydwu typów usług poradniczych.

Słowa kluczowe: porady prawne, pomoc prawna, poszerzone równanie Mincera, mikroekonomia

JEL: C21, J31, K00

DOES IT PAY TO TAKE LEGAL ADVICE? ESTIMATES OF MICROECONOMIC EFFECTS OF NON-COMERCIAL LEGAL ADVICE

Summary

The paper aims to quantify individual monetary benefits due to non-commercial legal aid/advice. To this end an augmented Mincer income equation was employed whose parameters were estimated using representative survey data for Poland. To summarize the outcomes of the research one must affirmatively answer the question raised in the title to this article. Leaving justiciable problems on their own results in deteriorating material situation of the person experiencing them, whereas assuming an active position neutralizes or at least alleviates adverse consequences. Decision about the choice of the respective solution might be motivated by rational economic prerequisites as the higher

effectiveness of commercial advice is accompanied by higher cost of its acquirement. This explicitly tells of the necessity for the two types of legal aid/advice to co-exist.

Key words: legal advice and legal aid, augmented Mincer equation, microeconometrics

JEL: C21, J31, K00

СТОИТ ЛИ ПОЛЬЗОВАТЬСЯ СОВЕТАМИ ЮРИСТОВ? ОЦЕНКА МИКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ЭФФЕКТОВ ЮРИДИЧЕСКОГО И ГРАЖДАНСКОГО КОНСАЛТИНГА

Резюме

В статье делается попытка эмпирического замера индивидуальных выгод от бесплатного юридического консалтинга, предлагаемого разными некоммерческими организациями. С этой целью было использовано расширенное уравнение доходов Минцера, параметры которого были оценены с использованием репрезентативных микроэкономических анкетных данных для Польши. Подводя итоги исследования, следует отметить, что ответ на сформулированный в заголовке вопрос однозначно положительный. Пассивное поведение лица, имеющего проблемы в правовой сфере, как правило, ведет к ухудшению его материального положения, зато принятие активной позиции и поиск помощи у юристов ведет к нейтрализации неблагоприятных последствий проблемы или, по крайней мере, к их смягчению. Выбор юридического консультанта как правило вытекает из рациональных экономических предпосылок, так как высокоэффективный платный консалтинг требует высоких затрат. Это говорит также о целесообразности сохранения как платных, так и бесплатных юридических услуг.

Ключевые слова: юридический консалтинг, юридическая помощь, расширенное уравнение Минцера, микроэкономика

JEL: C21, J31, K00

PIOTR PIENIAŻEK*

Austrian and Mainstream Economics: How Do They Differ?

Introduction

In the account of Kay (2011, 2012), in the years following the 2008 crash, the reputation of economists and their science suffered and as a result was diminished due to the global economic crisis¹. Economics was accused of being unable to predict the crisis and policy makers felt misguided by formal economic models, which Kay criticized heavily. During the prolonged recessions and stagnations both in the U.S. and in various European countries, policy makers were not given clear, consistent advice by economists. There was no consensus on what to do regarding the conduct of monetary and fiscal policy or how to reform broader economic institutions like the labor market (see Krugman 2009, Boaz 2009, Cochrane 2011 or Levine 2009). In the words of Krugman (2012, p. 108) “at the decisive moment, when what we really needed was clarity, economists presented a cacophony of views, undermining rather than reinforcing the case for action”. Baily (2009) suggests that there was no agreement either as to how far economic theory influenced the practice of policy making and, therefore, how much it can be blamed for the crisis. Nevertheless, this multifaceted lack of consensus seemed almost identical to that of the 1930s, which might give the impression that there has been no major progress in (macro) economics since then. As a matter of fact, Skidelsky (2010 [2009], p. 11) sees “economics as a fundamentally regressive discipline, its regressive nature disguised by increasingly sophisticated mathematics and statistics”. In that situation, one might be tempted to look more closely at what heterodox schools of economic thought, particularly those that do not use *sophisticated mathematics and statistics*, might offer to solve the problem, especially given the fact that according to “The Economist” (2011), “they have thrived on the back of massive disillusion with mainstream

* Piotr Pieniżek, MA – Institute of Economics, Polish Academy of Sciences (current affiliation: European University Institute, Department of Economics, Florence, Italy); e-mail: piotr.p.pieniazek@gmail.com

¹ Their reputation have not recovered yet since it constantly receives blows due to poor macroeconomic predictions like those concerning the effects of Brexit, as Lanchester (2017) reports.

economics". Moreover, some mainstream economists themselves partly lost faith in aspects of their profession, such as heavy mathematization or wildly unrealistic assumptions², and consider alternatives to mainstream economics in e.g. old Keynesianism as Krugman (2012) did or in heterodox alternatives like the Austrian school of economics, as Leijonhufvud (2009) did. In particular, economists of the Austrian school of economics (hereafter: ASE), which is an old and established school of economic thought within heterodox economics, employ none of the *sophisticated mathematics and statistics*. Moreover, they tend to put forward the most unusual interpretation of what has happened and the most radical economic policy prescriptions, like the introduction of free competition in the use of currencies or the complete abolition of central banks (see e.g. Cochran 2015).

The purpose of this paper is to attempt to partly answer the question of how useful the theory of the ASE can be in addressing economic problems, like the problem of understanding what happened before the crisis and the problem of policy making, by examining the ASE's methodology with special emphasis on one aspect of it: its attitude towards the general use of mathematics in economic science. Although the present text deals exclusively with ASE economists' contentions on that matter, they might be shared by other economists as well, hence, the conclusions regarding the usefulness of the ASE's economics can be applied to other approaches to economics to the extent that they share the ASE's attitude towards the use of mathematics and formalism in economics³. Despite the fact that in 2018 the use of mathematics in mainstream economics (henceforth: ME)⁴ seems to be natural, it still seems to be worthwhile to review it from time to time and consider some alternatives.

First, the history of the ASE will be sketched briefly and the term ASE will be defined. Next, its methodology will be critically reviewed. Second, the issue of the ASE's attitude towards mathematics in economics will be carefully examined. Finally, conclusions drawn from the following analysis will be presented and illustrated with the example of business cycle theory.

² Even distinguished mainstream economist P. Romer (2016) shares Skidelsky's view when analyzing the current state of macroeconomics saying: "I have observed more than three decades of intellectual regress"; however he is criticized by Orrell (2016) for not looking outside mainstream economics for readily available heterodox alternatives.

³ While the ASE seems to postulate methodology which is unique, original, comprehensive and at the same time highly distinctive from that of mainstream economics, other heterodox schools, e.g. post-keynesianism, are not so fixated on the methodological differences between them and mainstream economics, but rather stress the importance of certain, neglected in their opinion, features and mechanisms of economics.

⁴ The term mainstream economics denotes here the type of economics which is currently practised in top scientific journals and taught in top graduate programs. For example, Weintraub (1993) wrote over two decades ago that "what is mainstream economics today is neoclassical economics". However, he defined this metatheory too narrowly for modern mainstream economics, because instead of focusing on methods being used by economists, he listed fundamental assumptions of neoclassical economics (and, therefore, of mainstream economics), which he said are beyond any discussion, among others: rationality of individuals and profit maximization of firms, all of whom act on the basis of full information. Today, making deviations from these assumptions is, nevertheless, common, and, therefore, Weintraub's classification seems to be slightly dated.

- Rothbard M.N., *Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics*, in: *On Freedom and Free Enterprise: The Economics of Free Enterprise*, M. Sennholz (ed.), D. Van Nostrand, Princeton, N.J 1956.
- Rothbard M.N., *In Defense of "Extreme Apriorism"*, "Southern Economic Journal" 1957, January, pp. 314–320.
- Rothbard M.N., *Man, Economy, and State: A Treatise on Economic Principles with Power and Market: Government and the Economy*, 2nd ed., Ludwig von Mises Institute, Auburn, Al. 2009 (1962).
- Rothbard M.N., *A Note On Mathematical Economics*, 2009 (<https://mises.org/library/note-mathematical-economics>).
- Rothbard M.N., *The Mantle of Science*, in: *Economic Controversies*, Ludwig von Mises Institute, Auburn, Al. 2011 (1960).
- Rothbard M.N., *Praxeology: The Methodology of Austrian Economics* in: *Economic Controversies*, Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama 2011 (1976).
- Salerno J.T., *Introduction to the Second Edition of ...*, in: M.N. Rothbard, *Man, Economy, and State: A Treatise on Economic Principles with Power and Market: Government and the Economy*, Second Edition, Ludwig von Mises Institute, Auburn, Al. 2009, pp. xix-l.
- Samuelson P.A., *Economic Theory and Mathematics – An Appraisal*, "The American Economic Review" 1952, no. 42(2), Papers and Proceedings of the Sixty-fourth Annual Meeting of the American Economic Association, pp. 56–66.
- Schulak E.M., Unterköfler H., *The Austrian School of Economics. A History of Its Ideas, Ambassadors, and Institutions*, Ludwig von Mises Institute, Auburn, Al. 2011.
- Skidelsky R., *Keynes. The Return of the Master*, PublicAffairs, New York 2010 (2009).
- Smith B., *The Question of Apriorism*, "Austrian Economics Newsletter" 1990, Fall, pp. 1–5.
- Wapshott N., *Keynes Hayek: The Clash that Defined Modern Economics*, W.W. Norton & Company, London-New York 2011.
- Weintraub R.E., *Neoclassical Economics*, "The Concise Encyclopedia of Economics", Library of Economics and Liberty, 1993 (<http://www.econlib.org/library/Enc1/NeoclassicalEconomics.html>).
- White L., *The Methodology of The Austrian School Economists*, Center for Libertarian Studies, New York 2003 (1977) (<https://mises.org/system/tdf/methfinb.pdf?file=1&type=document>).
- Wiśniewski J.B., *The Methodology of the Austrian School of Economics: The Present State of Knowledge*, "Ekonomia – Wrocław Economic Review" 2014, no. 20(1), pp. 39–54.
- Żółkiewski Z., Review of *Jesus Huerta de Soto, Pieniądz, kredyt bankowy i cykle koniunkturalne*, „Bank i Kredyt” 2010, no. 41(3), pp. 139–149.

SZKOŁA AUSTRIACKA I EKONOMIA GŁÓWNEGO NURTU: CZYM SIĘ RÓŻNIĄ?

Streszczenie

W następstwie kryzysu finansowego i gospodarczego z 2008 r. ekonomia głównego nurtu była oskarżana o nieumiejętność przewidzenia, uniknięcia i złagodzenia tegoż kryzysu. W tej sytuacji interesujące może być rozpatrzenie, czy alternatywy dla ekonomii głównego nurtu mają jakąś wartość. Celem tego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy teoria austriackiej szkoły ekonomii może być uznana za poważną alternatywę dla ekonomii głów-

nego nurtu. Autor poszukuje odpowiedzi poprzez zbadanie jej metodologii, a w szczególności jej stosunku do wykorzystania metod matematycznych w teorii ekonomii. Wskazane zostały pewne słabości metodologii szkoły austriackiej, które czynią ją mniej atrakcyjną, niż można by pierwotnie sądzić. Następnie dokonano przeglądu argumentów ekonomistów austriackich przeciwko matematyce w ekonomii; dokładne badanie pokazuje, że nie są one wiarygodne. Wszystko to świadczy o tym, że austriacka szkoła ekonomii nie może zostać uznana za poważną alternatywę wobec ekonomii głównego nurtu. Ostatecznie wniosek ten jest zilustrowany porównaniem metod, którymi wyprowadza się i analizuje teorie cyklu koniunkturalnego w dwóch rozważanych tu podejściach do ekonomii.

Słowa kluczowe: austriacka szkoła ekonomii, ekonomia głównego nurtu, metodologia ekonomii, ekonomia matematyczna, formalizm w ekonomii

JEL: B41, B53.

AUSTRIAN AND MAINSTREAM ECONOMICS – HOW DO THEY DIFFER?

Summary

In the aftermath of the 2008 financial and economic crisis, mainstream economics (ME) was accused of being unable to predict, prevent, and alleviate it. In this situation, one might be curious if alternatives to mainstream economics are of any value. The aim of this paper is to answer whether the theory of the Austrian school of economics (ASE) can be considered a serious alternative to ME. This is done by examining its methodology and especially its attitude towards the use of mathematics in economic theory. Some shortcomings of the ASE's methodology are considered that make it a less attractive alternative than might initially be assumed. Next, the arguments of the ASE economists against the use of mathematics in economics are reviewed; careful examination indicates that they are not sound. All of this shows that the ASE cannot be considered a serious alternative to ME. Finally, this conclusion is illustrated with a comparison of methods with which theories of business cycles are arrived at and analyzed in the two approaches.

Key words: Austrian school of economics, mainstream economics, economic methodology, mathematical economics, formalism in economics

JEL: B41, B53.

АВСТРИЙСКАЯ ШКОЛА И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕЙНСТРИМ: В ЧЕМ ИХ РАЗЛИЧИЕ?

Резюме

Финансовый и экономический кризис 2008 года дал повод обвинить главные течения (мейнстрим) экономической науки в неумении предвидеть, избежать и облегчить этой кризис. В этой ситуации интересно задать вопрос, имеют ли какую-либо ценность альтернативы экономического мейнстрима. Автор статьи попытался выяснить, может ли теория австрийской школы считаться серьезной альтернативой для главных теорий

экономики. Ответ на этот вопрос ищется посредством исследования методологии австрийской школы и особенно ее отношения к использованию математических методов в теории экономики. Были указаны некоторые слабости методологии этой школы, которые делают ее менее привлекательной, чем можно было бы первоначально ожидать. Затем был проведен обзор аргументов австрийских экономистов против математики в экономике; сделанный анализ показывает, что они не являются убедительными. Все это свидетельствует о том, что австрийская школа экономики не может быть признана в качестве серьезной альтернативы для экономического мейнстрима. Окончательно этот вывод проиллюстрирован через сравнение методов двух рассматриваемых здесь течений экономической науки, с помощью которых выводятся и анализируются теории конъюнктурного цикла.

Ключевые слова: австрийская школа экономики, экономический мейнстрим, методология экономики, математическая экономия, формализм в экономике

JEL: B41, B53.

ELŻBIETA MAĆZYŃSKA*

Richard H. Thaler – Nobel z ekonomii – 2017 r. Ekonomia z życia wzięta

Wprowadzenie

Jak co roku, począwszy od roku 1969, w noblowskim miesiącu, czyli w październiku, już po raz 49. ogłoszony został w 2017 r. werdykt o przyznaniu Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych. W 2017 r. Komitet Noblowski Szwedzkiej Królewskiej Akademii Nauk przyznał tę nagrodę amerykańskiemu ekonomiście Richardowi H. Thalerowi za wkład w ekonomię behawioralną. Jest to już 79. laureat tej nagrody (corocznie przyznaje się jedną do maksymalnie trzech nagród).

Richard Thaler urodził się 12 września 1945 r. w East Orange, w stanie New Jersey USA. Edukację ekonomiczną zapoczątkował studiami na Case Western Reserve University, gdzie w 1967 r. otrzymał dyplom licencjata, kolejne stopnie: magisterium (1970) i doktorat (1974) uzyskał na University of Rochester. Od czerwca 1995 r. Thaler jest profesorem Uniwersytetu Chicago (Charles R. Walgreen Distinguished Service Professor of Economics and Behavioral Science), dyrektorem The Center for Decision Research, Booth School of Business, University of Chicago. Przed otrzymaniem profesury na Uniwersytecie Chicago, co nastąpiło w 1995 r., Thaler wykładał na uniwersytech w Rochester i Cornell, a także współpracował z University of British Columbia, Sloan School of Management w MIT, Russell Sage Foundation i Center for Advanced Study in Behavioural Sciences w Uniwersytecie Stanford. Thaler jest członkiem wielu czołowych amerykańskich zespołów badawczych, w tym National Bureau of Economic Research (gdzie wspólnie z Robertem Shillerem kierował projektem badawczym z zakresu ekonomii behawioralnej, finansowanym przez The Russell Sage Foundation). Jest doktorem honoris causa Case Western University, University of Rochester oraz Erasmus University. Jest członkiem American Academy of Arts and Sciences, American Finance Association i Econometrics Society, a w 2015 r. pełnił funkcję prezesa American Economic Association.

Decyzja Komitetu Noblowskiego o nagrodzeniu Thalera wzbudziła wiele kontrowersji. Tuż po ogłoszeniu werdyktu Robert J. Shiller, także uhonorowany w 2013 r. noblowskimi laurami wraz z Eugene F. Fama i Larsem P. Hansenem za empiryczne analizy cen aktywów,

* Prof. dr hab. Elżbieta Maćzyńska – Prezes Zarządu Krajowego PTE; e-mail: zk@pte.pl

stwierdził, że decyzja o nagrodzie dla Richarda Thalera jest kontrowersyjna, ale ekonomista ten w pełni na to zasłużył (Shiller 2017).

Argumenty i kontrowersje dotyczące wyróżnienia Thalera nagrodą im. Alfreda Nobla są obecnie szeroko dyskutowane. W niniejszym opracowaniu charakteryzowane są argumenty przyjęte przez Komitet Noblowski, a także argumenty i kontrowersje dotyczące znaczenia ekonomii behawioralnej jako odrębnego nurtu w teorii ekonomii. Charakterystyki te poprzedzone są podstawowymi danymi na temat dotychczas przyznanych 79 nagród im. Alfreda Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych. Zarazem przedstawione są główne cechy i elementy dorobku ekonomii behawioralnej, rozpatrywane przede wszystkim w kontekście ekonomii neoklasycznej, jako dominującego dotychczas nurtu w teorii ekonomii. Głównym celem stawianym w tym opracowaniu jest charakterystyka wkładu Richarda Thalera w rozwój ekonomii behawioralnej oraz podkreślenie praktycznej użyteczności tego nurtu badawczego. Podstawą przedstawionych tu analiz były studia literatury przedmiotu, w tym przede wszystkim publikacje Richarda Thalera (vide „Bibliografia”).

1. Noblowskie laury w naukach ekonomicznych – wymiar historyczny i statystyczny¹

Nagroda Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych (zwaną też Nagrodą Nobla z ekonomii) została ustanowiona w 1968 r. Ma zatem znacznie krótszą (o prawie 70 lat) i odmienną historię, a ponadto ma inne finansowe podłoże aniżeli klasyczna Nagroda Nobla, ustanowiona w końcu XIX w. Choć nagroda w dziedzinie nauk ekonomicznych z formalnego punktu widzenia nie jest Nagrodą Nobla, jest z nią identyfikowana, co nie jest w pełni uprawnione, mimo że tak jak w przypadku klasycznej Nagrody Nobla jest przyznawana przez Królewską Szwedzką Akademię Nauk w Sztokholmie. Alfred Nobel (1833–1896), szwedzki przemysłowiec, naukowiec i wynalazca dynamitu, u schyłku życia zdecydował bowiem w testamencie z 1895 r., aby powołać „fundusz, z którego procenty każdego roku mają być rozdzielone w formie nagród tym, którzy w roku poprzedzającym przynieśli ludzkości największe korzyści”². Zgodnie z testamentem i wolą fundatora nagrody powinny być przyznawane za osiągnięcia naukowe w fizyce, chemii, fizjologii, medycynie i literaturze oraz za wysiłki na rzecz światowego pokoju (Pokojowa Nagroda Nobla).

Warto przypomnieć, że w pierwszym roku przyznania nagród, tj. w 1901 r., nagrodzono 6 laureatów. Wśród nich znaleźli się m.in. wyróżniony pokojową nagrodą szwajcarski humanista Jean Henri Dunant, założyciel Czerwonego Krzyża, Wilhelm Conrad Röntgen – niemiecki fizyk „w uznaniu zasług, które oddał przez odkrycie promieni nazwanych jego nazwiskiem”, ale też Frédéric Passy – francuski ekonomista i polityk oraz działacz pacyfistyczny. Zatem już w pierwszym roku nagrodą tą został wyróżniony także ekonomista.

Nagrody Nobla są corocznie wręczane przez króla Szwecji na uroczystości 10 grudnia, w rocznicę śmierci Alfreda Nobla. Z liczącej już 117 lat historii tej nagrody wynika, że w latach 1901–2017 noblowskie laury (łącznie z nagrodą w dziedzinie nauk ekonomicznych) otrzymały 923 osoby i instytucje, w tym 79 laureatów z dziedziny nauk ekonomicznych.

¹ W tej części wykorzystane zostały niektóre dane zawarte w: E. Mączyńska, *Paradoks Deatona. Nobel z ekonomii 2015*, w: „Studia Ekonomiczne”, INE PAN, Warszawa, 2015, nr 4.

² *Full Text of Alfred Nobel's Will* (1895).

MARIAN GORYNIA*

Informacja w sprawie przygotowań do X Kongresu Ekonomistów Polskich

X Kongres Ekonomistów Polskich odbędzie się najprawdopodobniej jesienią 2019 roku. Przygotowania do Kongresu rozpoczęły się w drugiej połowie 2017 roku od refleksji nad wypracowaniem założeń programowych. Prace zostały wszczęte w ramach Prezydium Rady Naukowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego (PTE) wraz z Zarządem Krajowym PTE.

W efekcie tych prac powstał zarys propozycji programowej, która stała się przedmiotem dyskusji na posiedzeniu Rady Naukowej PTE w dniu 28 listopada 2017 roku. Pierwotnie zaproponowano następujący tytuł X Kongresu: „Ekonomia dla zrównoważonego i społecznie inkluzywnego rozwoju”. Jednocześnie pojawiła się propozycja podziału problematyki Kongresu na cztery bloki tematyczne:

- I. Stan i perspektywy rozwoju nauk ekonomicznych – jednorodność czy pluralizm?
- II. Sfera realna gospodarki – szanse, zagrożenia i wyzwania związane z obiektywnymi trendami technologicznymi, społecznymi, politycznymi, demograficznymi, konsumpcyjnymi.
- III. Sfera regulacji gospodarki – rola państwa, polityka gospodarcza ze szczególnym uwzględnieniem stabilizacji makroekonomicznej, rola organizacji ponadnarodowych, samorząd gospodarczy, pracowniczy i zawodowy, efektywność mikroekonomiczna.
- IV. Kultura i edukacja ekonomiczna.

W dyskusji, jaka rozwinęła się na posiedzeniu RN PTE w dniu 28 listopada 2017 roku, uwaga skupiła się na trzech zagadnieniach. Po pierwsze, zwrócono uwagę na konieczność wypracowania założeń dotyczących charakteru, istoty i formuły Kongresu. Zgłoszone dezyderaty zaowocowały sformułowaniem takich założeń. Po drugie, co do zasady, zgodzono się z propozycją podziału tematyki Kongresu na cztery bloki tematyczne, choć pojawiły się także głosy, aby wyodrębnić kolejne bloki poświęcone np. zagadnieniom globalizacji oraz Unii Europejskiej. Po trzecie wreszcie, zgłoszono szereg postulatów szczegółowych, które w znacznej części zostały uwzględnione. Doprowadziło to do poszerzenia zakresu zagadnień proponowanych w ramach poszczególnych bloków tematycznych.

* Prof. dr hab. Marian Gorynia – Przewodniczący Rady Naukowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu; e-mail: Marian.Gorynia@ue.poznan.pl

Dyskusja przeprowadzona na listopadowym posiedzeniu RN PTE była następnie kontynuowana korespondencyjnie. Jej efektem było sformułowanie założeń programu X Kongresu Ekonomistów Polskich oraz bardziej dojrzałej propozycji problematyki Kongresu.

Wypracowano następujące założenia programowe:

1. Proponowane podejście do problematyki Kongresu ma mieć charakter kompleksowy, a jednocześnie inkluzywny – ma zachęcać jak najszersze środowiska do udziału w Kongresie. Przyjęto założenie, iż nie należy *a priori* zbytnio ulegać modom, niekiedy szybko przemijającym, a ramy problemowe Kongresu powinny być możliwie szerokie. Należy podejmować zagadnienia ważne, co nie znaczy, że wydobyte z lamusa. Kongres jest organizowany raz na kilka lat i powinien dotyczyć spraw fundamentalnych. Chodzi o zapewnienie dużej frekwencji, dużego odzewu i rezonansu. Organizatorom zależy na wciągnięciu w dyskusję jak najszerszego grona ekonomistów i nieekonomistów.
2. Problematyka Kongresu może być uporządkowana według różnych kryteriów. Przyjęto podejście eklektyczne, wydzielając cztery bloki tematyczne – teorie ekonomiczne, sfera realna gospodarki, sfera regulacyjna gospodarki oraz kultura i edukacja ekonomiczna.
3. Takie ramowe ujęcie problematyki Kongresu powinno jednocześnie uwzględniać inne przekroje, takie jak np.:
 - a) poziomy (jednostki analizy) – globalny, ponadnarodowy (np. ugrupowania integracyjne), makro, mezo, mikro;
 - b) gospodarka wewnętrzna/krajowa, otoczenie zagraniczne.
4. Każde zaproponowane zagadnienie może być analizowane m.in. przez pryzmat powiązań gospodarki polskiej z gospodarką unijną, międzynarodową, światową. Dlatego uznano, że nie jest uzasadnione wydzielanie specjalnego bloku poświęconego sprawom unijnym czy międzynarodowym. Niektórzy dyskutanci wskazywali wręcz na niebezpieczeństwo, że wyodrębnienie zagadnień o charakterze międzynarodowym w specjalnym bloku może spowodować skojarzenie, że wszystkie pozostałe bloki mają charakter wewnętrzny, krajowy.

W ślad za przedstawionymi wyżej założeniami poszło dopracowanie koncepcji 4 bloków tematycznych oraz uszczegółowienie listy zagadnień wchodzących w skład każdego z nich. Przeformułowano także tytuł Kongresu i zaproponowano następujące jego brzmienie: „Nauki ekonomiczne dla zrównoważonego i społecznie inkluzywnego rozwoju”.

W efekcie prowadzonej wymiany poglądów i toczących się prac przygotowawczych zapadła decyzja o powołaniu Rady Programowej X Kongresu Ekonomistów Polskich. Do Rady tej zaproszono członków RN PTE oraz licznych przedstawicieli świata gospodarczego. Rada liczy około 80 osób, a z jej składem można zapoznać się na stronie www.pte.pl

Kolejnym ważnym punktem przygotowań do X Kongresu było zwołanie pierwszego posiedzenia Rady Programowej Kongresu, które odbyło się w dniu 17 stycznia 2018 roku. (Prezentowane założenia programowe X Kongresu Ekonomistów Polskich znajdują się na stronie: www.pte.pl).

Pod dyskusję Rady poddano wypracowane założenia programowe Kongresu oraz zmodyfikowany układ czterech bloków tematycznych. Część uczestników dyskusji postulowała zmianę, a w zasadzie skrócenie tytułu Kongresu. Sprawa ta nie została ostatecznie uzgodniona i jest przedmiotem toczącej się wymiany poglądów. Jej przesądzenie powinno nastąpić na jednym z kolejnych posiedzeń Rady Programowej Kongresu. Jeśli chodzi o liczbę i nazwy poszczególnych bloków tematycznych, to w zasadzie panuje konsensus, by nie tworzyć dodatkowych bloków, choć jednocześnie należy odnotować pojawienie się postulatu utworzenia piątego bloku poświęconego cyfryzacji.

Kapitalizm. Fakty i iluzje, red. Andrzej Kondratowicz, Wydawnictwo Nieoczywiste – GAB Media i Towarzystwo Ekonomistów Polskich, Warszawa 2016, s. 153

Książka zawiera osiem prac, które przedstawiono na konferencji naukowej z okazji jubileuszu XX-lecia Towarzystwa Ekonomistów Polskich (TEP). Na stronie tytułowej umieszczono ważny zapis „Pamięci Profesora Jana Winieckiego (1938–2016)”, który brał udział we wspomnianej konferencji mimo złego już stanu zdrowia. W recenzji poniżej znajdzie się także krótkie omówienie jego tekstu.

Przy lekturze wielu książek, składających się z kilku prac, na ogół pomija się wstęp, spodziewając się, że ma on tylko znaczenie porządkowe. W tym przypadku jest inaczej i dlatego przed przystąpieniem do „zasadniczej” lektury warto przeczytać ten wstęp.

A. Kondratowicz wyjaśnia w nim m.in. motywy podjęcia pozornie nieco niemożliwego tematu, a także wspomina o tekstach i materiałach przedstawionych na konferencji, których jednak nie włączono do książki głównie ze względów edytorskich.

Pierwszy ze znajdujących się w książce tekstów – artykuł W. Kwaśnickiego „Kapitalizm – jedyny system ekonomiczny w historii, który wyciągnął ludzkość z biedy” – uważam za wybitny. Na tle skali czasowej w rozwoju ludzkości autor ten dowodzi, że kapitalizm to „jedyny ustrój odpowiedni dla życia rozumnej istoty”. Jestem pełen uznania dla wnikliwej analizy historycznej rozwoju zasad rynkowych od XIII wieku najpierw w Europie, a później także w Ameryce. Warto, aby czytelnicy wiedzieli, jakie akty historyczne, zwłaszcza w ostatnich 250 latach, sukcesywnie poszerzały zakres wolności człowieka zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej oraz zakres rządów prawa szanującego indywidualizm, mający w Europie Zachodniej korzenie oparte na religii chrześcijańskiej. Rozważania historyczne prowadzone są do najnowszych czasów, włączając do analizy postępy cywilizacyjne Japonii, potem państw OECD, z odnotowaniem najnowszych prób w tym zakresie w Chinach. Znajdujemy tu wiele fundamentalnych argumentów, z których każdy zasługuje na osobne opracowanie i twórczą dyskusję. Przytoczę tylko dwa: Jak podają statystyki Banku Światowego na początku XIX wieku ok. 95% ludzkości w skali globalnej żyło w ubóstwie, w połowie XX wieku szacowano, że udział społeczności ubogiej w tejże skali wynosił ok. 70% a na przełomie XX i XXI wieku wskaźnik ten szacowano na ok. 27%, spodziewając się wkrótce dalszego spadku do poziomu ok. 10%. Jeśli do tego dodać inne wskaźniki analizowane przez W. Kwaśnickiego (np. poziom dobrobytu, oczekiwana długość życia, wskaźnik śmiertelności niemowląt), za całkowicie uzasadnioną należy uznać konkluzję Autora, że kapitalizm, ucząc poszanowania własności prywatnej, doceniając wolności, ucząc postaw odpowiedzialności i wzajemnego zaufania, wydaje się jedyną drogą budowy dobrobytu indywidualnego, a przez to dobrobytu społecznego.

Recenzowany tekst jest zatem prawdziwą kopalnią argumentów dla tych, którzy będą prowadzić sprzeczki ze zwolennikami różnych form kolektywizacji w interesie rozmaitych koalicji dystrybucyjnych, grup nacisku czy zgoła partii politycznych.

Podobny w swej wymowie jest następny artykuł W. Gadomskiego „Kapitalizm i jego wrogowie”. Jest to jakby kontynuacja analiz W. Kwaśnickiego. Zaczyna się od słów „Kapitalizm ma na świecie miliony wrogów. Są nimi politycy i urzędnicy państwowi...”.

Artykuł W. Gadomskiego ma jednak inną formę niż poprzedni. Choć również wiele w nim odsyła do ważnych dla tematu pozycji literatury naukowej, to tutaj mamy raczej do czynienia z dyskusją wokół współczesnego kapitalizmu. Autor dołożył starań, aby dyskusja ta była możliwie obiektywna, stwierdzając we wstępie, że choć jest to system naturalny, to jednak nie pozbawiony „wypaczeń”, wiążących się częstymi „patologiami” (które krótko wymienia). Wyraźnie zaznacza, że „nie traktuje kapitalizmu jako idealnej utopii”. Artykuł jest prawdziwą kopalnią problemów zasługujących na dyskusję, a recenzenta korci, żeby do przynajmniej kilku się ustosunkować (np. chyba zbyt uproszczonej oceny Papieża Franciszka – zob. recenzowany dalej artykuł K. Tarchalskiego na s. 81, czy też pominięcie kwestii tzw. społecznej odpowiedzialności biznesu, której pierwszą przesłanką jest zapewne budowa uznania dla spółki czy korporacji, ale przynoszącą trudne do przecenienia walory nie tylko materialne dla otoczenia). Rola recenzenta sprowadza się tylko do ocen, pozostaną więc przy swojej roli i stwierdzę, że artykuł W. Gadomskiego jest równie wartościowy jak poprzednio omawiany. Oba są niewątpliwie wielce przydatne dla odbiorców zainteresowanych prezentowaną problematyką. To samo stwierdzam w odniesieniu do sześciu pozostałych tekstów.

Z ogromnym uznaniem oceniam także następny tekst A. Kondratowicza „Kapitalizm i wolność”. Jest to perfekcyjny wywód naukowy, trudny do streszczenia, bo wszystko w nim jest ważne i stanowi bardzo udaną kompozycję dobrze ułożonego procesu myślowego. Dobrze, że wśród bardzo bogatej bibliografii przytoczono jako jeden z punktów wyjścia sześć cech kapitalizmu Hodgsona. Jest w nich „wszystko co niezbędne”, choć podzielić można opinię A. Kondratowicza o zbyt słabym zaakcentowaniu związku wolności i wiedzy (na moim wykładzie mówię o pięciu czynnikach produkcji obecnie: pracy, kapitale, zasobach naturalnych, informacji i umiejętności). Domyślam się, że gdyby ramy recenzowanego opracowania były szersze, Autor wskazałby niechybnie też na podstawowy warunek wolności (zwłaszcza gospodarczej): odpowiedzialność.

W całej pełni uzasadnione są wnioski A. Kondratowicza, że siła związku kapitalizmu z wiedzą (współdzielnią) i z wolnością rośnie w czasie, co zwiększa współzależności autonomicznych, wolnych jednostek – choć napotyka to na przeciwdziałanie ze strony państwa. Poza artykułem, do nieuwzględnionych w nim wątków można by w *post scriptum* dodać jeszcze jeden – czy współcześnie możliwa jest zgoda co do zakresu tego przeciwdziałania (np. przy zagrożeniach terroryzmem lub w ramach nadzoru bankowego)?

Ogromnym wyzwaniem dla recenzenta jest sformułowanie oceny pracy K. Tarchalskiego „Ewolucja instytucji kapitalizmu Zachodu”. W istocie jest to praca właściwie o tym samym o czym pisał recenzowany na początku W. Kwaśnicki. Kłopot polega na tym, że o ile pracę tego ostatniego oceniłem jako wybitną, to w przypadku opracowania K. Tarchalskiego musiałbym określić ją mianem jeszcze wybitniejszej (jeśli takie określenie byłoby poprawne w języku polskim). K. Tarchalski jest bodaj jeszcze bardziej wybitnym znawcą historii cywilizacji w najszerszym tego słowa znaczeniu. Jego opracowanie zawiera tyle doskonałych udokumentowanych wątków, że nie sposób się do choćby niektórych tutaj ustosunkować. Wiele mówią tytuły niektórych punktów: „Matka sukcesu kapitalizmu – konkurencja w ramach prawa” „Respektowanie zasady oddzielenia *sacrum* od *profanum*” a także np. fundamentalnie ważne zestawienie i omówienie formalnych instytucji Europy, a także dobrych i złych instytucji nieformalnych. Bardzo trafnie, ale syntetycznie na tym tle są przedstawione przyczyny pewnego zapóźnienia Rzeczypospolitej w procesach rywalizacji i konkurencji politycznej, gospodarczej oraz militarnej w Europie począwszy od przełomu XVII i XVIII wieku (s. 69) z wyjaśnieniami podstawowych procesów w wiekach wcześniejszych (s. 86). Choć praca traktuje o procesach i prawidłowościach globalnych, to w wielu miejscach nasuwają się czytelnikowi skojarzenia z pewnymi problemami aktualnie

Leszek Jerzy Jasiński

Nobel z ekonomii

1969–2017

Poglądy laureatów w zarysie

310 stron
wydanie elektroniczne

Publikacja składa się z czterech części. Rozpoczyna ją przedstawienie genezy i zasad przyznawania Nagrody Nobla w dziedzinie nauk ekonomicznych. W głównej części książki zostały omówione sylwetki, poglądy i najważniejsze publikacje siedemdziesięciu dziewięciu laureatów nagrody (od 1969 do 2017 roku). Na końcu pracy podano, jakie szczegółowe obszary nauk ekonomicznych i ośrodki naukowe zostały wyróżnione.

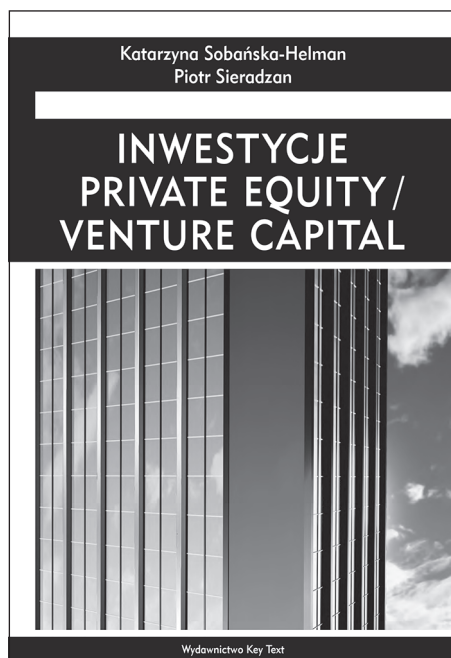
www.keytext.com.pl

**Katarzyna Sobańska-Helman
Piotr Sieradzan**

Inwestycje Private Equity/ Venture Capital

format B5
oprawa twarda/miękka
402 strony

- Teoretyczne i praktyczne kompendium wiedzy o szczegółach procesu inwestycyjnego i współpracy z funduszami private equity/venture capital.
- przygotowania przedsiębiorcy (biznesplan, due diligence, wycena spółki)
 - umowa inwestycyjna
 - monitorowanie spółek portfelowych, raportowanie
 - dezinwestycje (IPO, trade sale, FIBO, MBO, buy back, write-off)
 - aspekty podatkowe inwestycji i dezinwestycji
 - przykłady zrealizowanych projektów
 - analiza polskiego i europejskiego rynku private equity/venture capital

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., 01-142 Warszawa, ul. Sokołowska 9/410
tel. 22 632 11 36, kom. 665 108 002
www.keytext.com.pl, wydawnictwo@keytext.com.pl

Tylko prenumerata zapewni
regularne otrzymywanie
czasopisma

EKONOMISTA

Warunki prenumeraty

● Wydawnictwo Key Text

Zamówienia na prenumeratę na 2018 r. oraz na sprzedaż egzemplarzową należy składać na stronie: www.ekonomista.info.pl lub wysłać zamówienie na adres wydawnictwo@keytext.com.pl z podaniem dokładnych danych.

Ceny na 2018 r.: **359,10 zł** – prenumerata krajowa wersji drukowanej,
295,20 zł – prenumerata w wersji elektronicznej (PDF),
410,76 zł – prenumerata wersji łączonej (druk + PDF),
59,85 zł – jeden numer w wersji drukowanej,
49,20 zł – jeden numer w wersji elektronicznej (PDF),
68,46 zł – jeden numer wersji łączonej (druk + PDF).

Zamówienia na prenumeratę przyjmowane są na okres nieprzekraczający jednego roku. Cena prenumeraty za okres obejmujący kilka numerów (niepełny rok) jest wielokrotnością ceny jednego numeru. Prenumerata rozpoczyna się od najbliższego numeru po dokonaniu wpłaty na rachunek bankowy Wydawnictwa nr: 64 1160 2202 0000 0001 1046 1312

Egzemplarze drukowane wysyłamy ekonomiczną przesyłką rejestrowaną, spersonalizowane PDF-y na podstawie zamówienia adres e-mail.

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., ul. Sokołowska 9/410, 01-142 Warszawa
tel. +48 22 632 11 36, kom. +48 665 108 002

- **Garmond Press S.A.** – prenumerata.warszawa@garmondpress.pl, +48 22 837 30 08
- **Kolporter S.A.** – pre-kold@kolporter.com.pl, +48 22 35 50 471 do 478
- **RUCH S.A.** – prenumerata@ruch.com.pl, +48 22 693 70 00, +48 801 800 803

Ekonomista 2018, nr 2, s. 121–262
Cena 49,20 zł (w tym 23% VAT)

